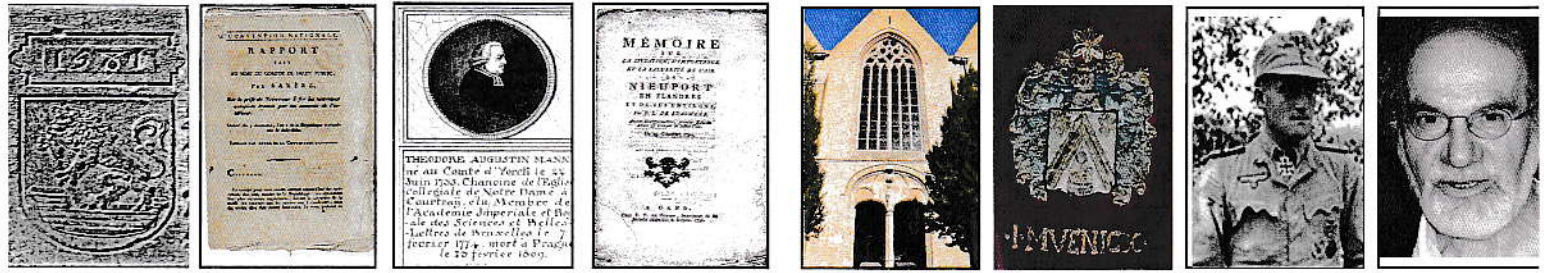

Elck zegg'het voorts

Nieuwpoortse archiefkrant

Verschijnt viermaandelijks - jaargang 15 - nr.1 - maart 2023

Editoriaal

Freddy Beun vond een andere bron over de inname van Nieuwpoort in 1794 : vanuit het Franse verslag gericht aan het "Comité de Salut Publique". Het is hem opgevallen hoe Theodore Mann uit het Kartuizerklooster te Nieuwpoort uitgroeide tot een universele wetenschapper in de nadagen van de "verlichtingseeuw".

Wij moeten onszelf corrigeren, waar wij vroeger schreven over de "Beiaardtoren" van Nieuwpoort.

Er is namelijk duidelijk gebleken dat we geen beeld kunnen vormen, hoe de toren bij de kerk eruit zag in de 17e eeuw.

De "Beiaardtoren" die tot ruïne werd herleid in WO 1 dateerde van de 18e eeuw en was een gezamenlijk initiatief van de stad én de kerkfabriek. Jean Pierre Vandorpe heeft nauwgezet de achtergrond beschreven van het drietal "topstukken" die tentoongesteld zijn in de zgn. crypte van de Onze-Lieve-Vrouwekerk.

Waar we in het vorig nummer opsomden welke grafteksten uit de vm. Carmelietenkerk kwamen, hebben we het nu over die uit de vm. Recollectenkerk.

Die waren nog in de grote kerk vóór de verwoesting.

Etienne Verhoeyen licht de sluier op van de "Vijfde Colonne" te Nieuwpoort.

Roland Beyen schreef zijn 'mémoires'.

G. Demerre

Wie graag deze archiefkrant digitaal wenst te ontvangen, kan dat als wij uw e-mail adres mogen gebruiken.

guido.demerre@gmail.be

friede.lox@telenet.be

Beleg en inname van de stad door generaal Van Damme - 1794

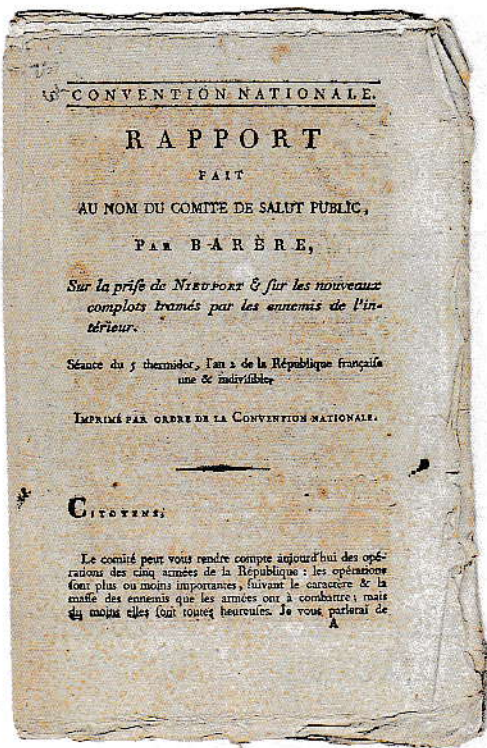
Het beleg en inname van de stad door de Franse generaal Vandamme is in onze lokale en regionale historie een van de meest gekende feiten die zich voordeden bij het begin van de Franse Revolutie.

De reden hiertoe is eigenlijk eenvoudig : deze inname is uitvoerig gedocumenteerd via verschillende bronnen . Zo citeerde G. Vandewoude een "verhaal van een ooggetuige", verder kan verwezen worden naar het handschrift van J.B. Rybens die de feiten in zijn jeugd heeft medegemaakt en tenslotte hebben we nog de "correspondentie" van generaal Vandamme zelf, zoals die in 1870 werd uitgegeven door een familielid.

Een overzicht van deze drie bronnen werd uitvoerig opgenomen in het "Gedenkboek Karel-Romaan Berquin" uitgegeven door Bachten de Kupe naar aanleiding van de 90ste verjaardag van de gevierde (1963).

Met onderhavig artikel willen wij evenwel nog een vierde, vrijwel onbekende bron toevoegen aan de vorige.

Het betreft hier het "Rapport fait au nom du comité de salut public par Barère, sur la prise de Nieuport et sur les nouveaux complots tramés par les ennemis de l'intérieur" opgemaakt op datum van 5 thermidor , l'an 2 de la République Française "une et indivisible" waarin Jourdan, commandant en chef de l'armée de Sambre et Meuse, (27 juli 1793),niet alleen verslag geeft aan dit Comité, maar voornamelijk het belang van de inname van Nieuwpoort uitlegt aan dit Comité . .

We geven hierna de tekst van dit verslag in vrije vertaling.

L'armée du Nord scheen de laatste tijd de overwinningen te laten aan l'armée de Sambre et Meuse. Nu evenwel is het voor de stad Nieuwpoort, de versterkte Oostenrijkse haven, dat ze haar batterijen heeft opgesteld.

Men weet immers dat, zonder Nieuwpoort onze legers een belangrijke omweg moeten maken via Ieper om Oostende te bereiken en dat het vervoer van onze goederen en materialen aldus een belangrijke vertraging zou oplopen. "*L'armée du Nord*" werd aldus belast om de verbinding tussen Oostende en Nieuwpoort te verkorten. Ik kan u mededelen dat Nieuwpoort ondertussen onder het bevel van de Republiek staat.

Ik moet u niet uitleggen hoe belangrijk deze zeer versterkte haven is voor Frankrijk. Aldus hebben de Engelse schepen – na de val van Nieuwpoort – geen aanleghaven meer in de Noordzee en zal deze zee niet meer getiraniseerd worden door de piraten van Groot-Brittannië.

Ik zal me beperken met te bevestigen dat de kusten van onze zee eindelijk gezuiverd zijn van deze vuile eilandbewoners en dat hun handelaars België niet meer zullen foppen en evenmin Frankrijk vergiftigen met hun handel.

Nieuwpoort heeft het vijf dagen uitgehouden tegenover onze artillerie, opgesteld in open loopgrachten en bemand door slechts vier compagnies van sapeurs.

Volgens de regels van de "l'art militaire" zouden we een maand nodig hebben gehad om deze versterkte plaats in te nemen en met een verlies van 4000 republikeinen moeten rekenen. Ander-

zijds zouden er wel een aantal Hannoverse slaven minder geweest zijn op deze wereld en de Vrijheid zou er zich hierover hebben verheugd!

Maar dit heeft zich in werkelijkheid afgespeeld: het garnizoen heeft – bijna op zijn knieën – gevraagd om te mogen capituleren!

De capitulatie werd aanvaard, maar de "*émigrés*" werden uitgesloten. Het garnizoen, dat niet eens werd gesommeerd om zich over te geven, drong zelf aan dit te doen. Het betreft 2000 manschappen, waarvan een 100-tal ruiters.

Van de "*émigrés*" die zich in Nieuwpoort bevonden, zijn er een 300-tal verdronken terwijl ze vluchtten of achtervolgd werden door onze Republikeinen. Anderen hebben zich in het water geworpen en zijn verdronken in de gebieden die geïsondeerd waren. Enkelen dachten via het Brugse sas te kunnen vluchten, doch generaal Moreau had de nodige voorzorgen genomen zodat er geen enkele kon ontkomen. Verder werden er reeds een dertigtal gefusilleerd.

Het is nu aan de Marine om de voordelen van deze overwinning in te zien, zoals het aan de politici zal zijn om te voorzien hoe men zich in Londen zal voelen: dit is een nieuwtje dat men zo spoedig mogelijk moet overmaken aan de aanvallers van Franse havens: de honorabele minister Pitt!

De Engelsen zullen aldus in staat zijn om de wapenfeiten en de moed van de door hen genaamde "*Carmagnoles*" te appreciëren!

Getekend: Dune-Libre (voor Duinkerke!) - le premier thermidor

In hetzelfde verslag aan het Comité, geeft ook Lacombe-Saint-Michel, représentant du peuple français, zijn visie op het genoemde beleg. Ook hij wijst in hoofdzaak op de zeer korte periode van het beleg.

Hij heeft zijn verslag opgemaakt vanuit "*le quartier-général d'Ost-Dunkerque*"

En tenslotte geeft ook generaal Moreau zijn visie over het kwestieuze beleg.

Hij looft voornamelijk het goede gedrag van de troepen en in hoofdzaak van de artillerie. Hij haalt aan dat ze, onder een extreme hitte, kamperend in de duinen, en met watertekort zeer mooi werk hebben geleverd, een werk waar alleen republikeinen toe in staat zijn!

Ook volgens hem bevonden zich in het garnizoen bijna 2000 man, 100 ruiters, 60 kanonnen, een grote hoeveelheid munitie en tenslotte vele voedselvoorraden.

Salut et Fraternité - getekend Moreau

Waarde van dit Rapport

Het betreft hier een kleine, zeldzame, brochure van 15 blz, waarin er 5 over Nieuwpoort handelen. De tekst ervan is ook opgenomen in het boek van G. Vandewoude als "Nota 1", maar niet opgenomen in het "Gedenkboek Karel –Romaan Berquin". Het belang van deze brochure ligt dus duidelijk in het feit dat de overgave van de stad gebeurde op eigen initiatief van de bevelvoerende generaal Diepenbrouck. Het is immers uitzonderlijk dat dit zo gebeurde.

Freddy Beun

Normalerwijze wordt een belegerde plaats gesommeerd door de aanvallers om zich over te geven. Men ziet ten andere in de brochure dat de Fransen rekening hielden met een beleg van een maand en een verlies van ongeveer 4000 man ! Misschien was de generaal door het stadsbestuur hiertoe verzocht ingevolge de zware bombardementen op de stad? Ofwel wilde hij zijn eigen mannen sparen ? We zullen het nooit weten ! (al opteren wij persoonlijk voor de laatste optie !)

Meteorologische waarnemingen in Nieuwpoort in de tweede helft van de 18de eeuw;

De recente koudegolf die onze streken trof in december II. en de talrijke verwijzingen in pers en op TV naar voorgaande metingen in een al dan niet recent verleden, herinnerden er mij aan dat een pionier in de registratie van meteorologische waarnemingen in België geruime tijd te Nieuwpoort heeft gewoond en er zelfs talrijke waarnemingen heeft gedaan en gepubliceerd.

Het betreft immers Abt Mann (1735-1809) een gewezen abt van het Nieuwpoortse "Engelse Karthuizerklooster" dat zich in de Kokstraat bevond.

Hij zou als religieus uittreden uit het klooster wegens gezondheidsredenen (jicht) en vestigde zich vanaf juli 1777 in Brussel.

Abt Mann, een geroemd geleerde waarover we reeds vele malen berichtten in vorige uitgaven van onze Archiefkrant, werd in hoofdzaak bekend door zijn publicaties in de "Académie Impériale et Royale de Bruxelles", waarvan hij op 7 februari 1774 lid werd.

In de veelvoudige artikels die hij in de Mémoires van de Academie publiceerde handelde hij over de meest uiteenlopende onderwerpen, zodat we hem kunnen beschrijven als econoom, demograaf en

zelfs historicus en dit steeds met een verbluffende degelijke kennis van het beschreven onderwerp.

Sommige hedendaagse auteurs menen dat hij een van de boegbeelden is binnen onze Belgische "eeuw van Verlichting" en dat men hem aldus als "philosophe" zou mogen bestempelen, al stelde hij zich zelf dikwijls voor als "physicien" ! Mijn bedoeling is evenwel met dit artikel hem te belichten als een zeer verdienstelijk voorloper op het gebied van de meteorologie in België. Zo kwam hij in contact met andere pioniers van de meteorologie zoals de bekende Nederlandse natuurkundige Jean Henri van Swinden (1746 - 1823) die in Friesland meteorologische waarnemingen deed vanaf 1771 en die corresponderend lid werd van de Brusselse Academie. In 1784 werd hij verder aangeduid door de Academie om waarnemingen te doen in Brussel, en dit in samenwerking met de "Societas Meteorologica Palatina" te Mannheim (D).

Abbé Mann

Waarnemingen te Nieuwpoort .

We mogen dus stellen dat bijna alle hierna vermelde waarnemingen gebeurden binnen de muren van het Karthuizerklooster in de Kokstraat !

Zijn waarnemingen waren in het begin niet direct gericht op de temperatuur alleen. Zijn interesse voor de natuurverschijnselen omvatte voor hem, als wetenschapper, zowel deze die zich in de lucht voordeden als op de aarde, als op zee. Zo noteerde hij reeds in 1755 : "Naar aanleiding van de grote aardbeving in Lissabon op 1 november 1755 (nvda .: waarbij een groot deel van de stad Lissabon afbrandde) observeerden wij

hier te Nieuwpoort, bij kalm weder, een ongewone extreme agitatie van het zeewater : het hoogwaterpeil was uitzonderlijk hoog met het gevolg dat het tot aan de vestingen kwam. Dit was gemiddeld 5 à 6 voet hoger dan hoge waterstanden veroorzaakt door harde wind. Iedereen liep naar de haven, verwonderd om dit fenomeen te zien waarvan niemand de oorzaak kende ...”

“de 18 februari 1756 , om ongeveer kwart voor acht in de morgen, hebben we een aardbeving gevoeld en dit over de ganse kust. Het duurde slechts een tweetal seconden . De rivieren traden niet uit hun oevers, evenmin vond er iets abnormaals plaats op zee. Maar de barometer zakte plots tot 26 duim 9 lijnen . Dit is de luchtdruk voor onweder, alhoewel het kalm bleef. 's Avonds even wel ontstond een zwaar onweder zodat we vreesden voor een tweede beving, iets wat niet gebeurde. “

“Op 20 januari 1760 rond kwart voor 11 uur 's avonds voelde ik opnieuw een kleine aardbeving die maar 2 à 3 seconden duurde. Er gebeurde daarna niets abnormaals.

Op 28 november 1776 ,om kwart na 8 in de morgen, een lichte schok veroorzaakt door een aardbeving. Deze schok was, volgens latere berichten, veel erger in Calais, Dover en zou zelfs in de nabijheid van Wenen enkele gebouwen hebben verwoest .”

Uitvoeriger waren zijn meteorologische waarnemingen die hij in Nieuwpoort uitvoerde tussen mei 1775 en maart 1776 . Hij deed dat in het kader van een opdracht van de Academie, waarbij verschillende leden notities maakten. Zo was dat voor Brussel , Abbé Chevalier (periode tussen 1763 en 1773 – deze priester was in feite de eerste wetenschapper in België die dergelijke waarnemingen deed) en M. De Marcy voor Leuven voor de maand januari 1776.

Vooraf dient genoteerd te worden dat de temperatuurmetingen van abbé Mann gebeurden op basis van de schaal van Réaumur . Dit houdt in dat het vriespunt overeenkomt met het nulpunt van de schaal van Celcius, maar dat het kookpunt bij Reaumur op 80° staat tegen 100° bij Celcius.

Dus bv. 20° Réaumur komt overeen met 25° Celcius !

De hiernavolgende notities werden dan ook door Abbé Mann officieel voorgedragen in de zitting van de Academie van 2 april 1776 en in de Mémoires gepubliceerd (deel I – p. 548 t/m 552) Overlopen we in het kort enkele – van de uitgebreidere notities – die hij maakte van het weer in onze stad voor deze periode.

“Mei 1775

Zeer grote warmte : 28,5 graden op de schaal van Réaumur op 1 mei . Daarna nog zes dagen hitte aan 26 en 27 graden.

Juni 1775

Het warmst was het op de 9e van de maand met een wind Noord-West

Juli 1775

Het warmst op 28 juni met 28 graden $\frac{3}{4}$, de wind komt vanuit het zuiden. Gedurende de maand zijn er zes onweders geweest, maar geen enkele was erg zwaar of geweldig, en ook niet langdurig.

Augustus 1775

Op 18 en 19 warm tot 27 $\frac{1}{2}$ graad. Drie kleine onweders gedurende de maand : op 1, 4 en 16

September 1775

27 $\frac{1}{2}$ graad op 7 september met een zuidenwind. In de nacht van 4 op 5, kort na 10 uur , brak een geweldig onweder los. Een van de zwaarste die ik ooit op onze kust heb gezien in de 16 jaar sinds ik hier woon. De bliksem viel midden in de stad en vernielde de muur van een put . De bliksem viel ook even buiten de stad, evenals in het Brugse Vrije en in de kasselrijen van Veurne en Ieper “

Des le commencement de l'hyver beaucoup de morue fut attaqué de Catarrhes, de Maux de gorge, et d'autres maladies de cette espece. C'estoit ceux principalement qui étoient le plus exposés à l'air; mais peu à peu elles diminuerent presque généralement et ne s'emparent plus ni des ni des ni des, et se diminuerent qu'avec l'hyver. Plusieurs furent attaqués de fièvre Catarrhale, qui devinrent mortelles pour quelques uns, des enfans surtout et des personnes avancées en âge. Il n'est point possible de dire que ces personnes qui ont entièrement échappé à cette constellation mortelle de la fièvre: elle ne manquoit aussi d'atteindre toutes les autres maladies.

Pendant tout ce temps les Chevaux, et les Chiens même en souffrirent beaucoup, ceux surtout qui furent le mieux soignés. Les Chevaux souffrirent beaucoup, eurent de grands échauffemens, perdirent leur appétit, et furent longtemps à se rétablir: quelques uns en moururent, et encore plus de Chiens.

Ces maladies furent manifestement épidémiques sur la Côte de Flandres, ainsi qu'en Angleterre où elles ont régné à un très haut degré. Le célèbre Docteur Boerhaave de Hollande en a traité expressément dans une pièce imprimée au mois de février de cette année, que j'ai eue. Il y décrit les symptômes de ces maladies, la méthode de les traiter, et les attribue sans doute à la constellation particulière de la saison: mais j'abandonne cette recherche aux Médecins, auquel elle appartient. Si l'on étoit permis d'avancer mes conjectures en simple Physicien, je serois porté à les attribuer sur cette Côte de Flandre, à la très grande humidité, et aux très fréquens brouillards puans qu'on y reçoit tout est hyver par intervalles beaucoup plus que d'ordinaire.

Nieuwpoort
le 31 Mars 1776.

Abbé Mann
Membre Ordinaire de l'Académie
Impériale & Royale des Sciences et
Beaux-Lettres de Bruxelles

Copie van een door Abbé Mann opgestelde notitieslijst met commentaar en door hem ondertekend, dit een maand vooraleer hij de abdij definitief zal verlaten.

Oktober 1775

Hoogste temperatuur : 23 graden.

In de nacht tussen 19 en 20 oktober : onweder . De wind was uiterst krachtig, veel regen, gedonder en bliksem . De donderslagen en bliksems waren het ergst tussen 2 en 3 uur in de nacht. De mast van een Oostends schip werd door de bliksem in twee gespleten en in brand gezet.

November 1775

Maximale temperatuur van 13 graden.

Sedert de 14e van de maand : onophoudende regens en veel wind, vergezeld van hagelstenen .

De 18e herhaalt zich alles : storm – de 19e : alles opnieuw kalm

December 1775

Lage barometer stand de 20e, gevolgd door een hevige storm en onweer 's anderendaags.

Januari 1776

We noteerden de grootste koude op 28 januari 's morgens : 14 2/3 graad onder zero.

Het weder was zeer wisselvallig de laatste week van december en begin januari , ieder moment veranderend van regen naar mooi weder, van vorst naar dooi, maar de 8e van de maand zette de wind zich vast op Noord-Oost en begon aldus de grote vrieskou.

Vanaf de 11e tot de 16e sneeuwde het onophoudelijk . Niet met grote vlokken , maar met kleine, fijne graantjes . De wind die opdat moment zeer sterk was, waaide deze vlokjes op tot tegen de muren en in de straten waar de sneeuw zich opstapelde tot 6 à 7 voet hoog ! En dit terwijl op sommige andere plaatsen er praktisch niets bedekt was ! Was de sneeuw overal evenredig verdeeld geweest, dan zou men op alle plaatsen zeker niet meer dan 1 à anderhalve voet sneeuw gehad hebben !

Februari 1776

De koudste dag van de maand was de eerste . De thermometer noteerde om 7 uur 's morgens , 13 graad en 1/3 onder nul. 's Anderendaags begon evenwel reeds de dooi.

De barometer stond op 27 februari het laagst. Dit kondigde een onweer aan. Om 6 uur 's avonds begon het te bliksemen . De richting van het onweer was van Noord-West naar Zuid-Oost, pal boven de stad. Gedurende een half uur was het gedonderd zeer hevig.

Maart 1776

De koudste dag was de 3e van de maand met een temperatuur van 3 graden 3/4 onder nul en dit om 9 uur 's morgens.

De 23e maart was de warmste dag met 13 graden en half. Tussen 21 en 24 maart was het iets warmer

dan normaal.”

De observaties van abbé Mann beperkten zich uiteraard niet tot deze die hij gemaakt had te Nieuwpoort. Zo had hij reeds een “*Memorie*” voorgelezen in de Académie op 6 oktober 1776 “*sur l'Ancien Etat de la Flandre Maritime*” waar hij “*la nature de son climat et son sol , sur les marées de cette côte ...*” uitvoerig beschrijft.

Ook zijn “*Mémoire sur les grandes gelées et leurs effets*” uit 1792 is een bewijs van zijn doorgevoerde studies rond deze materie.

Mooi om op te merken is dat hij dit werkstuk als volgt ondertekent : “*chanoine de l'Eglise de N.D. à Courtrai, Membre de la Commission Royale des Etudes, Membre et secrétaire perpétuel de l'Académie Impériale de Bruxelles, Membre de la Société royale de Londres, de l'Académie Electorale-Palatine de Manheim, des Sociétés de Milan, Liège, Rotterdam, Zélande , etc.*”

Belangrijk binnen deze ganse context rond natuurobservatie door Mann is de fameuze studie over Nieuwpoort , de “*Memoire sur la ville et port de Nieuport*” .

Deze studie is met veel geheimzinnigheid omringd om de volgende redenen : Mann heeft deze studie geschreven op verzoek van het stadsbestuur. Deze studie werd door Mann voorgelezen in de Academie op 23 december 1777. De bedoeling was de studie te publiceren in deel VI van de *Memoires* van de Academie maar ingevolge oorlogsomstandigheden (inval van de Fransen in onze Oostenrijkse gebieden) kwam er nooit een zesde deel ! En dus bleef alles bij een handschrift ! Dat Mann over onze stad een bijzondere *Mémoire* wilde publiceren is niet helemaal een toeval. We mogen immers niet vergeten dat er een bijzondere band bestond tussen het klooster en de Nieuwpoortse (vissers)bevolking.

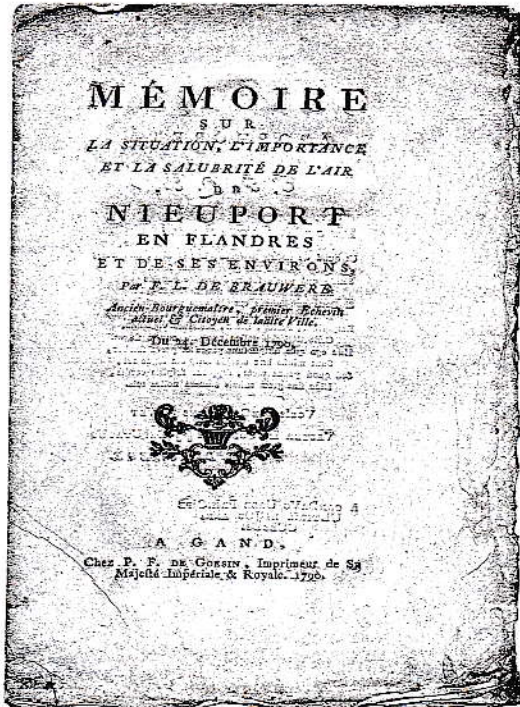
De Engelse Karthuizers waren nooit vergeten dat zij door de Nieuwpoortse bevolking in de Spaanse periode met open armen ontvangen zijn geweest. Als bewijs van hun dankbaarheid ondersteunden ze vaak vissers met raad en daad en gaven soms geld aan in nood verkerende vissers door hun openstaande schulden te betalen !

In ruil beslisten de vissers zelfs in oktober 1659 de verplichting op zich te nemen om voor iedere boot, voor elke reis, een “goede vis “ *af te staan aan de Karhuizergemeenschap “zolang deze zou bestaan!”* Hiertoe tekenden ze zelfs een schuldbekentenis gekend als de “*vischrente van de Karthuizers*” !

Anderzijds is het ook logisch dat het Nieuwpoorts stadsbestuur de connecties van de abt met de hoge Oostenrijkse adel in Brussel als een soort

springplank zag om bepaalde voordelen voor de stad in huis te halen !

Daar de publicatie door Abbé Mann op zich liet wachten , nam burgemeester de Brauwere het initiatief om een eigen versie te publiceren, gebaseerd op de tekst van Mann en door Mann nagezien en verbeterd !

Publicatie van burgemeester de Brauwere over Mémoire sur la situation, l'importance et la salubrité de l'air de Nieuport - 24 december 1790

Lees vorig nummer NAK 14/3

Maar keren we terug naar de originele Mémoire. Dank zij verschillende auteurs kennen we de inhoud ervan.

Automatisch gaat Mann een deel van zijn bevindingen weergeven in deze studie. We stellen vast dat het toen grosso modo overeenkomt met wat we heden ten dage kennen : overwegende westenwind, wisselvallig weder, regelmatig een mooie nazomer, alhoewel het volgens hem moeilijk blijft een algemene regel voor het plaatselijke weer neer te pennen !

Verder verwijst Mann naar de oorzaken van de "slechte lucht en stank " die de stad verpesten. Hij ziet de oorzaak in het slijk van haven, stadsgrachten en polders. En dit alles wordt regelmatig nog versterkt door inundaties bij oorlogsverrichtingen. Dit gebeurt dan nog meestal tijdens de zomer zodat het negatief effect nog groter wordt. De bevolking is zichtbaar hiervan het slachtoffer: bleke gezichten bij de mensen en frequente ziekteverschijnselen !

Ook beschrijft hij de achteruitgang van de welvaart van de bevolking . Zo was ook de vissers-

vloot van 80 boten op 20 stuks teruggevallen . De oorzaak van dit alles ligt niet bij de plaatselijke bevolking maar in het verval van de economie in de Zuidelijke Nederlanden. Hij vermeldt dan ook graag dat "*dank zij het stadsbestuur*" er geen belarlij voorkomt in Nieuwpoort.

Tenslotte suggereert hij ook oplossingen om de welvaart in Nieuwpoort terug aan te zwengelen: de IJzer moet uitgediept worden en er zou een spaarbekken moeten aangelegd worden ! Tevens moet het sluisstelsel gemoderniseerd worden, de vaarten naar Passendale en Veurne moeten rechtstreeks in de haven uitmonden en er zou best een soort vlotkom aangelegd worden tussen haven en zee !

Al deze te voorziene werken zouden maken dat Nieuwpoort een zeer goede oorlogshaven zou worden, beter dan Duinkerke en Oostende !

We kunnen deze profetische woorden graag toetsen aan de visie van ir. Demey die 100 jaar later dezelfde mening toegedaan was en de heraanleg van de sluisen aan de Ganzepoot uitvoerde en die ook meende dat de aanleg van een goed uitgeruste haven Nieuwpoort in staat zou stellen Oostende en Duinkerke te overvleugelen

Conclusie

Abbé Mann was een pionier voor onze streken op gebied van de meteorologie . Zijn contacten met zowel de Nederlandse wetenschapper van Jean Henri Swinden (1746 - 1823) als andere Franse en Engelse onderzoekers kunnen ons doen besluiten dat hij in grote mate heeft bijgedragen tot de ontwikkeling van de intellectuele kennis op het einde van de XVIIIe eeuw .

Bronnen :

- Mémoires de l'Académie Impériale et Royale de Bruxelles – tome 1 – 1777
- Hektor Colpaert – Th. A. Mann(1735-1809) een bio-,bibliografische studie – Leuven 1981
- Hektor Colpaert – Th. A. Mann - Overdruk uit Academiae Analecta , jaargang 46, 1984
- R. Calcoen – (medewerker aan de Kon. Bibl. Albertina) - Th. A. Mann en zijn studie over Nieuwpoort
- Ciel et Terre – vol. 110,n° 2 – 1994 – Les Observations météorologiques de Theodore-Augustin Mann effectuées à Nieuport en 1775,1776 en 1777
- Juul Filliaert – Nieuwpoortse Geschriften – Heembibliotheek "*Bachten de Kupe*" - 1980

Ik wil bij deze mijn bijzondere dank uiten aan dr. Gaston Demarée, gewezen consultant bij het

Koninklijk Meteorologisch Instituut van België voor de uitgebreide documentatie die hij mij bezorgde rond dit onderwerp.

Freddy Beun

Topstukken van Nieuwpoort

Kazuifel en dalmatiek van burgemeester Jacques Muenicx ca 1620

Jacques Muenicx is voor 1579 van Oostende naar Nieuwpoort komen wonen. In 1580 is hij vermeld als 'trausier'. Als schepen wordt hij vermeld als Jacob Meuninck. Hij is ook burgemeester van deze stad en gehuwd met Elisabeth de dochter van Pieter Reniers Zwaen, schepen van Nieuwpoort. Zij sterft op 28 september 1600.

Vermoedelijk schonk Jacques Muenicx tijdens zijn burgemeesterschap een drievoudig stel kerkgewaden, bestaande uit een kazuifel en 2 dalmatieken. Tijdens WO1 zou één dalmatiek verdwenen zijn. De dalmatiek en de kazuifel dragen het heraldisch schild van de familie met daaronder de naam "I. Muenicx". In die periode schreef men niet "Jacques Muenicx" maar wel "IACQUES MVENICX", vandaar de schrijfwijze op de gewaden. Jacques Muenicx sterft te Nieuwpoort op 26 april 1623

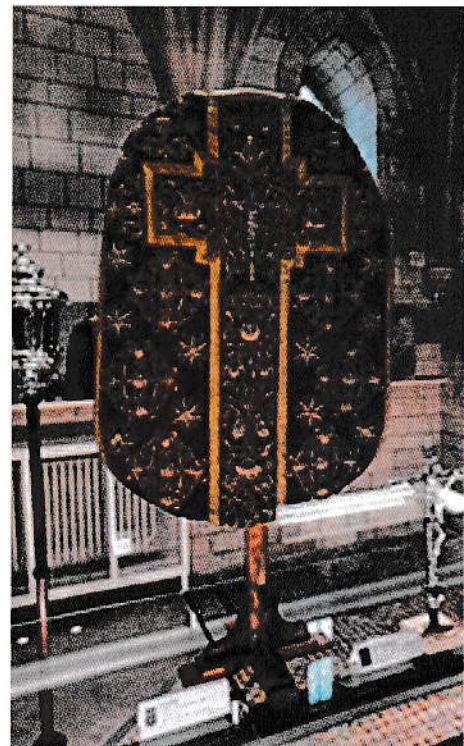
Er was ook voor WO1 een grafzerk in het middenkoor van deze kerk met de volgende tekst:

Sepulture van d'heer Jacques de Meynycx
Gebooren van Oostende
In syn leven burgemeester deser stede, vanden
Nièupoort,
Overleet den 26 april 1623
Ende van Jonckvrouwe f. d'heer Pieter Renier
Zwaen syn huysvrouwe,
Overleet den 28 7bre 1600
Bidt voor hun

De familie Muenicx is een adellijke familie met een eigen heraldisch schild.

Het wapenschild is in blauw een gouden keper in het schildhoofd vergezeld van twee gouden sterren, in de schildpunt van een geknielden monnik, in Zeeland van zilver, te Nieuwpoort van goud met gelaat en handen vleeskleurig.

Jean Pierre Vandorpe

Koormantel in 't rood. In 't midden de H. Geest met stralen, geborduurd : 1697

Foto's Topstukken © F. Lox

Epiloog

Uit het **Oorlogsverslag pastoor Jules Vandermeulen**

Oktober 1914

"Eindelijk, van het priestergewaad, koorkappen kasuivels, dalmatieken(1) , alben(2) , surplis(3) , rocketten(4) enz. door E.H. Dewulf uit de sacristie gered, al het kostelijkste en beste bevindt zich nu bij de Zwarte Zusters te Veurne.

Het overige bevindt zich nog in de kelder der arme claren waar het zeer beschadigt wordt door de soldaten en waaruit men het zoo spoedig en zoo veel mogelijk zal trachten te redden om naar Veurne over te brengen."

Februari 1915

"De H.H. Degroote en Degraeve(5) zijn ook ons oud rood panen(6) ornament gaan halen dat in het huis der dochters Mortier verborgen was; maar als zij daar kwamen vonden zij den koffer opengebroken en de ornamenten verdwenen. Na wat zoeken vonden zij de kazuifel onder wat slunsen en bucht(7) , maar van de dalmatieken geen spoor meer, ongelukkiglijk.

Eenige dagen nadien kwam een fransche soldaat eene der dalmatieken te koop bieden aan den E.H. Valcke, onderpastoor van Oostduinker-

ke, zeggende dat hij ze op een mesthoop gevonden had en ze niet wilde laten voor min dan 25 frs. Mr.Valcke betaalde de 25 frs. en zoo zijn wij zoo weerom in bezit getreden van eene van die schoone kostelijke oude dalmatieken. Ongelukkiglijk tot nu toe, einde Februari, hebben wij niets kunnen achterhalen van de tweede dalmatiek. Het wordt hoe langer hoe moeilijker om ze nog gaaf en gezond weder te vinden, maar toch wij wanhopen nog niet.

De oude roode pane kasuifel is ook naar den Havre gezonden, maar daar de tentoonstelling reeds geopend was toen wij de dalmatiek wederkregen zoo is deze hier gebleven en berust nu bij den heer Th. Dobbelaere, samen met het andere geredde kerkegoed."

December 1915

"De beste roode kazuifel (koormantel) is ook te Parys. Eene der 2 roode dalmatieken en de beste roode koorkap, alsook de beste witte koorkap zijn in de Kapelle van den Océan ter Panne."

"nota: dat al in 1917 door toedoen van het ministerie van inwendig(8) naar Frankrijk gevoerd en ons wedergebracht geweest in october 1919 uitgenomen de 2 de dalmatiek die verloren blijft. J. Vermeulen."

(1) Ook kazuifels, maar dan voor de co-celebranten.

(2) Witte kleding van de priester onder de kazuifel.

(3) idem, maar met zeer veel plooien gestreken.

(4) idem, maar specifiek voor een acoliet of priester buiten de misdienst ook àndere sacramenten

(5) Cyriel de Grave (1859-1919) was de eerste pastoor sinds 1907 van Nieuwpoort-Bad. Eugène De Grootte was vm. Volksvertegenwoordiger 1900-1910.

(6) Velours.

(7) Vodden en rommel.

Het verhaal wil, dat secretaris Theophiel Dobbelaere (1872-1940) juist is aangezet om het archief uit het stadhuis te Nieuwpoort te laten evacueren, toen in Veurne een soldaat 'oude documenten' te koop aanbood. K.R. Berquin.

(8) Ministerie van Binnenlandse Zaken.

red. G.D.

De tweede (beiaard)toren van Nieuwpoort

naar M. Timperman, Pieter Huysens, ingeniarus van de Nieuwpoortse torre, Archikrant, 19, 2008, p. 18-35

Lees vooraf het artikel uit NAK jaargang 7 nr. 3 - juli 2015

Van H. Boydens leenden wij zijn transcripties uit het Oud Stadsarchief Nieuwpoort (SAN)

Kerkingang Nieuwpoort 1901

Eerste kerktoren 1539-1581

Wij leerden uit fragmenten van het SAN register nr. 3105 uit 1539-1542

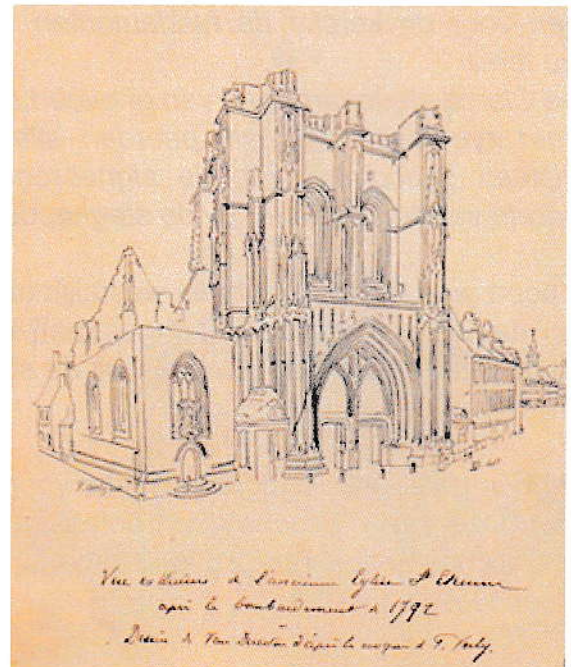
“Ander vutgheven ende betalinghe ghedaen ter cause van voyagen ghedaen by meestre Jan vanden broucke omme de blaeuwe steens te coopen. Den voors meestre Jan vanden Brouck uppermaetsenaers vanden wercke vanden torre dese kerck van dat hy ghereyst heeft by laste vander wet naer tlandt van henegauwe omme te vernemen ende besoucken naer den beste blauwe sarcine steens omme te bezyghen int werck vanden voors torre ende gevachiert (verbleven) xiiii daeghen beghinnende den vii in decembre 1539 te xxiiii pars ds (sdaeghs)

Denselven Me Jan van ghereyst thebbene by laste als voorn naer Seronimus nopere met de patroenen ende barders omme de steenen vande drie deuren ende vanden boghe vanden voors torre te

hauwen ende maecken naer tvutwyden vander voorwaerde vande voors Seronimus(Jerome) Nopere ghemaect in seepen cameran deser stede ende ghevachiert xiiii dn te xxiii sh par (schellingen paris) sds (sdaegs) beghinnen den xxix in decbre a° 1539”

“Denselven ghereyst te betune (Bethune) omme steenhauwers die den pierdegrees ghereet hebben ende ghevachiert naer den heesche vanden wercke ende gevachiert V dn(dagen) te xxiiii sh p ds (daeghs)

*Den Xe in meye byden selven Me Jan de broucken ghereyst thebben naer Seronimus (Jerome) Nopere ende naer Rysele omme te gaen besien den torre van Ste Steven ende daernaer zyn concept te nemen ende wercken ende heeft ghevachiert vi dn (daeghen) te xxiiii sh sds” **

St. Etienne Lille Wikipedia ©

De historische kerk waaraan het ontwerp voor de toren te Nieuwpoort zou geïnspireerd zijn bevond zich aan de noordelijk hoek van de Grand'Place” en dateerde uit de 14e en 15e eeuw. Ze werd rijkelijk begiftigd door de familie Hangouart, waarvan heel wat leden dienden onder de Bourgondische hertogen. Deze kerk was in Nederlandse stijl (!) opgetrokken met drie beuken als hallenkerk ... maar werd verwoest in 1793 tijdens de Oostenrijkse belegering ...

PS. De huidige kerk met de naam St. Etienne in Lille (Rijsel) is een barokkerk uit 1605 !

Uit SAN nr. 3667 leren wij echter dat die toren werd afgebroken tussen 7 december 1580 en 14

januari 1581.

“Men besteit af te leegen de voors begonsselen vande torre voor die kercke tot II voeten diepe inde aerde ende de plaetse daernaer wederomme te heffene ende vullen met de vulicheyt com-mende van de zelve torre”

Intussen was de stad in pand gegeven aan Willem de Zwijger om een soort van wapenstilstand te garanderen met de Pacificatie van Gent 1576.

Uit SAN nr. 3666 leren wij, wat er met het afbraak-bouwmateriaal is gebeurd.

“Corn Jansse cum suis matsenaere van by hem-lieden afghebrooken te hebben de torre vander kercke

Pieter de Meyer cum suis van van afghebrooken thebben voor de kercke de fundamenten vade nieuwe torre

Jan De Clercq stedecarremman van ghevoert theb-ben met zyn waeghes ende peerden alle twit arduinsteen ghecommen vande afghebrooken voorpoorte vande kercke tot by de steghepoorte”

Deze poort was gelegen aan het westelijk uitein-de van de Grote Kruisstraat [Langestraat] waar er een hoogteverschil was [stegher] bij de stads-vesten.

We hebben geen enkele iconografische voorstel-ling van deze toren. Er was géén beiaard, want die hing in het Belfort (1582). Wellicht wél min-stens één klok in 1576.

Tweede (Beiaard) toren 1628-1914

SAN nr. 3154 1628

*Jooris Bram weert inde papegay over zeker terre tzyne huysse ghedaen by persoonen alhier ghecommen omme te visiteren de fondatie van de torre is par ordonnantie vande xxx lauwe (jan) 1629 betaelt vii lb iiiii s p ***

1629 Pater N ingeniarij vande Paters Societeyt Jesu van Brugge [Petrus Huyssens] alhier ghe-commen inspectie te nemen vande torre is hem in twee reisen gheiont hier inne begrepen viii lb x s p overte teere by hem ghedaen te huuze van Jacques de jonghe volgen(de)- ordonnantie van de xxvii April 1630 betaelt LI lb xiiii s p

1631

Uit de kerkrekening “Jesuit van St Omaers uit or-donneeren tot maecke van dezen toore”

M. Timperman besluit daaruit : Hij maakte het be-stek op van een toren, gemandateerd door Huys-sens.

Mr Pr Graveer steenhouwere vande da-cheuren by hem verdient int bouwen vande bethuynschesteen(en) ten behoeve van de torre

...

Den zelf(den) ter ghelicke cause van t' hauwen vande blau(we) arduyn is per specificatie ..

Jan Roelandt steenhauer van te maecken en hauwen den eersten steen vande nieuwe torre is per ordonnantie vande 26 Augst 1631 betaelt xii lb p

Lenaert Wittebroot, Guill Norgarre (Noeryne), Mi-chiels Maes ende Clays de beoyden (beryden) die de voorsche torre anneghenomen hebben te maetsen, hebben besproken

Martin dela Planck die gemaetst ende ghemaect ten Nieuwen stampit ut (of up ?) 't kerkhof tot be-bouwe vande torre is par ordonnantie ende acquit betaelt den latsten april 1632 xxiii lb pars

Jan du Bois weert inde maghet van Mechelen over zekere teere ghedaen int besteeden van eenighe wercken de torre raeckende in par ordonnantie vande late omme de voorsch torre

Guille Moerynck pr Stoor ... ende andere maetse-naere die gheschreven hebben omme te nemen het metsewerck vande torre zyn over hemlieden devoir(en) gheiont elck persoon iiii lb pars in ge-taele van thiene par acquit betaelt den xxvi ste maert 1632 xL lb pars

Volgens het charter 439 uit SAN nr. 3181 blijkt dat het kerkbestuur toestemming vraagt om een hof-stede te verkopen, waarvan de opbrengst moest dienen voor de afwerking van de toren. Die ver-koop is gebeurd op 7 december 1633.

“op de requeste ghepresenteert van weghen pas-tor hooftman ende kerckmeesters van onze Lieve Vrouwekercke der stede van Nieuport versou-kende authorisatie omme te moghen lichten onder verbant vande kercke landen, de somme van vyf-duysent guldene eens tot continuatie ende voor-deryn vande ontgonnen fabricque vande torre van-der selve kercke”

Dit deed heel wat auteurs besluiten dat de toren

niet toebehoorde aan de municipaliteit, maar wel aan de kerk.

In de kerkrekening van 1634 vernoemt men voor het eerst de naam : *“Montcost vanden persoon van Mr. Pr Huyse, met synen compagnon (-) Ingeniaris van den torre, den tijt van 56 daeghen ghedeurend dat men (an) den voorschr totte werckend was”*

M. Timperman denkt aan volgende mogelijkheden:
– Hij was de architect van de toren en kwam regelmatig vanuit Brugge om de werken van de toren te inspecteren. Ofwel hijzelf en zijn compagnon kwamen afgewisseld naar Nieuwpoort ...

– Wenceslas Cobergher, die volgens de ongefundeerde mondelinge overlevering de architect 'is' van genoemde toren, stierf op 23 november 1634. Hij was toen 77 jaar. Zoiets kan betekenen dat hij nog het plan opgemaakt had voor de campanile, maar naderhand de werken niet meer kon opvolgen, zodat Huysens zijn taak overnam.

Volgens charter 449 SAN nr. 3182 werd aan de overheid nog eens verlenging van 6 jaar voor het oktrooi tot herstelling vanaf 26 september 1636

“...beganst alreede terigeeren de fabrycke van eenen toren vande hoochde van omtrent honderd vyftich voeten [40 m ?] dienende soo tot circaet vande voors kercke ende stede mitsgaders tot het hanghen vande clocken tzynder tyde, als voor een signaal ofte schoonbaecke in zee ten dienste van onse schepen van oorloghe coopvaerders ende alle andere schepen indifferentes”

De eerste klokken werden in de bovenbouw gehangen in 1673 (Rybens).

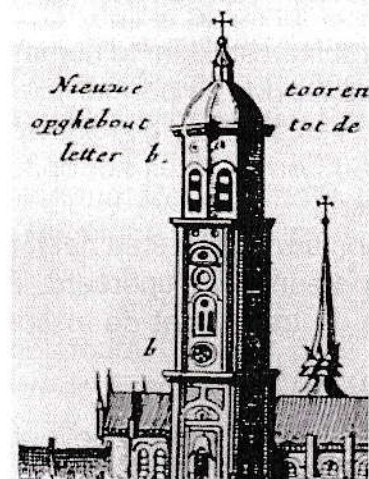
Het zou nog een eeuw duren vooraleer een nieuw kruis bovenop de 'campanile' zou prijken.

1735

“Condicien opde welcke van weghen myne heeren burghmeesters ende schepenen der stede ende port van Nieuport wordt ghedaen de bestedinghe tot het opstellen het cruys op den grooten torre vande prochiale kerck deser stede metal 't gonne daer toe behoort...overslagen aan Vincent Cotene schallie-decker binnen dese stede” (Nr 3106 bundel 1548-1769)

En iets later in 1739

*“Is alhier binnen Nieuport in den grooten toren gehangen het nieuw gegoten klokspeel welck klokspeel heeft gekost de somme van 30 000 gulden** en het geene weegde ... ponden metael”*

Vedastus Duplouch 1637
in opdracht van Antonius Sanderus

Beiaardtoren, niet het Belfort !
Verz. W.Lelièvre

Bemerk de lege nissen aan elke zijde boven de poortingen. Daar hebben wellicht ooit beelden in gestaan. Aan de noordzijde (front van de foto) was er in een 'halve maan' het wapen van Oostenrijk dat in de Franse periode 'veiligheidshalve' bepleisterd werd. Het wapen van Nieuwpoort was nog te zien, op het kruis, tot aan de dynamitering door het Belgisch Leger op 18 oktober 1914.

Epiloog

Er schoot op einde van de Eerste Wereldoorlog slechts een trieste ruïne over van de toren die zo iconisch was voor Nieuwpoort. Het bouwmetaal is ten dele gebruikt bij de wederopbouw van de

kerk ... maar de architect van dienst, Jozef Viérin, kreeg de toestemming de resten van de toren af te breken, de arduinen stukken te nummeren en af te voeren naar Ieper (M. Timperman).

Zo is ook een verzameling 'gevelijzers' van jaartallen tussen 1603 en 1786 uit het oorlogspuin naar Ieper afgevoerd.

In het Patrimonium van de stad heeft archivaris W. Lelièvre een steen gerecupereerd, afkomstig uit het puin van de toren, met de inscriptie "Jan De Rette 1632".

* 1 sh pars in 1539 zou nu ongeveer 6 euro zijn

** 1 lb pars in 1631 zou nu ongeveer 20 euro zijn

1 gulden in 1739 zou nu ongeveer 26 euro zijn

Kerk van de Recollecten

Grafstenen

In 1556 komen er Minderbroeders vanuit Diksmuide hun intrek nemen te Nieuwpoort. Zij werden meestal omschreven als Grauwbroeders en volgden de regel van de Franciscanen. Er was lokaal een gardiaan voor zo'n kleine gemeenschap en daarboven was er een 'provinciaal' bvb. voor een kerkprovincie zoals de Zuid-Nederlanden.

G. Dalle vond bij zijn onderzoek van de residenten te Nieuwpoort in 1576 merkwaardig genoeg geen spoor van 'Minderbroeders', maar wél van een 'terminaris Dominicaan' uit Ieper, die een zekere periode in de stad verbleef.

Een van hun geloften betrof armoede, en in ruil voor hun diensten aan het publiek, waren zij 'bedelmonniken' die daarom op 'collecte' gingen. Tot vorige eeuw kregen hun confraters in Diksmuide de naam 'butterpaters' ... wat hen toekwam bij de tochten langsheen de lokale boerderijen.

--

Grafstenen uit hun kapel in de Ste.-Mariastraat te Nieuwpoort zijn overgebracht naar de O.-L.-Vrouwkerk te Nieuwpoort.

In 1797 had Johan Seynaeve de uitgebrande gebouwen (1794) opgekocht en gedeeltelijk afgebroken, behalve de brouwerij.

Vry sepulture van d'heer Geeraert Bervot fs Antone in syn leven geestelyke vader (1) der Eerw.P.P. Recollecten en de voorschepen deser stede ende port van Nieuport etc. die overl. den 27 febr. 1695 ende van Joff. Joanna Ghyo fa Carel; voor dezen eerst via Joos Huyges fs, Michiels syn eerste wettelycke huysvrouw in huwelycke geweest 20 jaeren 't saemen geprocreeert 6 kynderen, overl. den 26 July 1690, ende van d'heer Jacobus Huyges fs Joos, jongman in syn leven schepen deser

stede, is gestorven tot Brussel en licht begraven in de kercke der Eerw. P.P. Discalsen(2) overl. den 24 8ber 1681 en de van Joff. Catharina Van Wynsberghe fa Gespert syn tweede wettelycke huysvrouw overl. ...

In vrede moeten de overl. zielen rusten.

--

(een trap leeger binnen den communiebanck)

His jacet expertissemus Dominus Jacobus Coene Doctor licentiatius in medecina tertius hujus conventus syndicus(3) obiit 7 Juni anno 1674 et Domi-cilla Cornelia Leys ejus conjux quæ obiit 29 January 1678 procuratis ses protibus quarum Dominus Joannes Ludovicus Coene hujes civitatis scæpius consul primarius obiit... ejusque conjux Domina Catharina Thien obiit 21 7bre 1706 procreatis Mathia, Cornelia, Joanna, Maria, Emanuela, Catharina et Francisca.

R.I.P (3)

Vertaald

Hier ligt de onderlegde heer Jacob Coene, licentiaat in de geneeskunde, het derde lid van de bestuursraad, die stierf op 7 juni 1674 en zijn mevrouw Cornelia Leys, hun zoon die stierf op 29 januari 1678 nadat de beschermelingen waarvan de heer John Louis Coene vaak de eerste voogd was, stierf... en zijn vrouw, mevrouw Catherine Thien, stierf 21 september 1706 die verwekt hadden Mathias, Cornelia, Joanna, Mary, Emanuelle, Catherine en Francisca.

--

Vry sepulture van Sr Carel Ghyo fs Claudius overl. den 29 7ber 1659 ende Joff. Joanne Lippens fa Gillis syn huysvrouw overl. den 1 9ber 1658 'tsaemen geprocreeert 7 kinderen 4 soonen ende 3 dochteren ende van Carel fs Carel voornoemt geestelyck vader(1) van de Eerw. Paters Recollecten overl. den 30 7ber 1687 ende van Joff. Jacqueminken Soete fa Jacques syn eerste huysvrouw die overl. den 8 April 1677 ende van Joff. Mary de Goe fa Lauwrins syn huisvrouw overl. den 16 January 1681 ende van Joff. Mary Heindericks fa Nicasen syn 3e huysvrouw overl. den 13 8ber 1691.

Bidt voor de zielen.

--

(In den meur)

D.O.M. (4)

Ici gist le tres noble et genereux sign. Don Pedro Davila (5) général major des armées de sa majesté Impériale et catholique, et gouverneur du Port de Nieuport Décédé le 14 Janvier 1725.

R.I.P

--

(Voor den communie Banck)

Sepulture van d'heer Louis Joseph Blanckaert fs d'heer Louis verwekt by Joff. Mary Anna Avegheer, in syn leven schepen dezer stede overl. den 16 oust 1743 oudt 28 jaeren ende van Joff. Mary Ernestine Joanna Radkowitz De meroritz fa Francois Carel syn huysvrouwe verwekt by vrouwe Joanna Mary De Spizenbergh overl. De oudt... jaeren 'tsamen in huwelycke geweest 18 maenden ende verwekt twee zoonen.

--

(In den midden)

D.O.M.

Vry sepulture van d'heer Louis Blankaert fs Louis verwekt by Joff. Elisabeth Snouck fa Jan in syn leven Burgmeester van schepen ende geestelyck vader (1) van de Eerw. P.P. Recollecten oudt 51 jaeren overl. den 30 9ber 1732 ende Joff. Anna Mary Avegheer fa Mathis, syn huysvrouwe verwekt by Joff. Catharina De Vriendt oudt 50 jaeren overl. De 2 8ber 1733 't saemen in huwelycke geweest 30 jaeren ende verwekt 12 kynderen waervan in 't leven Joff. Anna Mary Religieuse tot Brugghe in 't clooster van St Trudo (6) oudt 54 jaeren overl. den 26 9ber 1757. D'heer Ludovicus Josephus oudt 28 jaeren overl. den 16 oust 1743 Mary Josepha oudt ... jaeren overl. den ... Joannes Frans oudt 54 jaeren overl. den 18 feby 1777. Anna Catharina oudt ... jaeren overl. den ...

*Blanckaert rust onder dezen steen
Bidt voor zyn ziele, groot en cleen.*

--

(In den midden)

D.O.M.

Vry sepulture van Mary Cornelia Pours fa Joannes over. den ... in huwelycke geweest met Alexander Frederyck fs Joannes vry Billanderman (7) deser stede, hebben 't samen geprocreeert eenen soone met name Petrus Jacobus Frederick overl. den ... in huwelycke geweest met Cornelia De Grave fa Mathis overl. den ...

R.I.P.

(In den midden)

D.O.M.

Begraefplatse van Sr Louis Van Roo fs Louis in syn leven Directeur van de westsluys (8) nevens deze stad, den tydt van 42 jaeren overl. den ... 1747 oudt ... jaeren ende van Joff. Mary Joanne GooSENS fa Pieter, syne huysre overl. den 30 9ber 1761 oudt 75 jaeren 't samen in huwelycke geweest 41 jaeren en hebben gewonnen 13 kynderen waervan noch in 't leven zijn 3 zoons en 3 dochters te weten Louis Carel in huwelyck met Catharina Pierin syn

2e huysvrouwe, Joannes Bartholomeus Priester Licentiaet in godtsgeleerthheydt Canonick theologael der Cathedrale kerke binnen Ypre, Benedictus Emanuel minderbroeder Recollect deser Provincie, Mary Petronilla weduwe van Jan Van Steene ende Anna Mary Cornelle in huwelycke met Francis Delanghe Directeur van 't selve west sluys.

--

(voor de pandt deure)

Sepulture van de Eersaemen Jan Verscheure fs Jaques viscoper van syn style, die overl. den 29 9 ber 1693 ende van Catharina Van de Berghe fa Pieter syn huysvrouwe overl. , den ... geprocreeert 't samen 2 soonen Jacobus en Carolus B.V.D.Z. (9)

Epiloog

Deze teksten waren nog te lezen in de parochiekerk, vóór de verwoesting die begon in 1914 ...

De spelling was in het ancien regime niet altijd regelvast, anderzijds zijn de teksten omstreeks 1772 door een attente schepen Rouzée allemaal gekopieërd en later overgenomen in een publicatie van 1905. Hiervoor is echter het handschrift van Emile Meynne gebruikt. Deze publicatie is op zeer veel plaatsen betrappt op zelffouten en inconsequenties. We hebben de aangehaalde teksten gecorrigeerd volgens het gebruikte handschrift. Blijkbaar waren er ook stukjes onleesbaar bij het origineel van 1772 [SAN Nr. 12 Inventaris 1937].

Voetnoten

- (1) Burgerlijke vertegenwoordiger (niet letterlijke 'vader')
- (2) Ongeschoeide Carmelieten
- (3) Requiescat in pace / Rust in vrede
- (4) Dominum omnes memoriam / In herinnering aan de Heer
- (5) Don Pedro d'Avila, namens Oostenrijk gouverneur te Nieuwpoort en generaal-majoor.
- (6) Nochtans St.- Trudo bestond slechts tot verwoesting 1579-1580 (nu abdij van Steenbrugge), waarna ze verhuisden naar de Nieuwe Gentweg in Brugge, tot de Franse revolutie.
- (7) Binnenschipper
- (8) Sluis op de waterverbinding van Veurne naar Nieuwpoort ten westen van de stad.
- (9) Bid voor de zielen

Bronnen

G. Dalle, Topografie van de armoede en de rijkdom in Nieuwpoort 1576-1601, Hand. v/h Gen. Gesch., 1987-88.

J.B. Rybens, Beschryving der stad ende haven van Nieuport ... handschrift 1770-1876, Bachten de Kupe uitg. Nieuwpoort, 1966, 2 dln.

R. de Beaucourt de Noortvelde, Épitaphier de la Ville de Nieuport, Oostende, 1905, p. 242-245.

Het register van Emile Meyne, is in bewaring bij archivaris W. Lelièvre.

red. G.D.

Vijfde colonne te Nieuwpoort

27 mei 1940

naar E. VERHOEYEN

Tijdens de redactie van zijn opzoekingswerk *, stuurde de auteur ons vooraf, in 2009 een hoofdstuk, waarin te Nieuwpoort een actie werd ondernomen door een commando Duitsers, met medewerking van enkele Vlamingen.

“De 5de colonne” waardoor paniek uitbrak in de mei-dagen 1940, bleek voor een groot deel op waarheid te berusten !! Het begrip was ontstaan tijdens de Spaanse Burgeroorlog.

“Op 27 mei 1940 heeft een Duitse commandogroep van een 12-tal ‘Brandenburgers’ een aanval gedaan op de sluizen van Nieuwpoort om te beletten dat de Belgen de IJzervlakte weer onder water zouden zetten. Die actie schijnt gelukt. Op zich niet zo interessant, ware het niet dat zich onder de 12 Brandenburgers ook 6 Vlamingen bevonden, die dus reeds vóór 10 mei 1940 in Duitse dienst moeten geweest zijn !”

Dit hebben we reeds aangehaald in onze NAK-krant van jaargang 10/3 *“Spionage te Nieuwpoort”*.

Hier volgen meer details.

In de avond van 30 mei 1940 liep in het hoofdkwartier van Abwehr II in Berlijn een telefonisch bericht binnen van de verbindingsofficier (Kurt Mirow) van Alwehr II bij Heeresgruppe B omtrent Unternehmen Martin : alle opdrachten die aan de afdeling van Leutnant Grabert waren toevertrouwd. De zekerstelling van de Belgische zee-sluizen waren op één na geslaagd. In Nieuwpoort konden vier van de vijf sluizen (sic) veilig gesteld worden. In Diksmuide (sic), Oostende en Zeebrugge zou dat voor alle sluizen het geval zijn geweest. Bij deze acties vielen aan Duitse zijde één dode en drie gewonden. Kennelijk was de Duitse legerleiding zeer trots op deze gewaagde operaties, want het OKW gaf er zelfs een mede-

deling over uit.

“Das Oberkommando der Wehrmacht gibt bekannt: die Meeresschleusen unbd Strassenbrücke von Nieuwport (sic) in Belgien wurden in Handstreich am 27. Mai 1940 von einem Sonderkommando genommen? Dem Lt. Grabert und dem Uffz. Janowski, denen schon bei Einsätzen in Holland mit ihren zbV-Männern Erfolg beschieden was, gelang es, die von mehrfacher feindlicher Übermacht verteidigten Schleusen zu nehmen und zu halten, deren Sprengung sonst, wie bereits im Jahre 1915 (sic), die überflutung Flandren verursacht hätte.”

Met de ‘operatie Martin’ wilde de Duitse legerleiding voorkomen, dat een inundatie van de IJzervlakte het doorstoten van de Duitse troepen naar Duinkerke zou verhinderen of op zijn minst vertra- gen.

Er waren van Belgische zijde inderdaad concrete plannen. In de nacht van 17 op 18 mei ging men effectief over tot het openen van twee sluizen in Nieuwpoort, zodat de laagst gelegen gronden rond Nieuwpoort op 18 mei blank stonden. Op 21 mei werden ook de schut- en uitwateringssluizen van de IJzer geopend zodat de laag gelegen gronden ten zuiden van de IJzer tussen Diksmuide en Roesbrugge onder water konden gezet worden.

Rond 24 mei *“zwei Wochen nach unseren Holland-einsatz”* kreeg Gefreiter Werner Alfred Janowski een telegram, of hij zo snel mogelijk naar Brandenburg kon komen. In de kazerne aangekomen kreeg hij meteen van zijn commandant Leutnant Grabert het bevel een Trupp van twaalf man samen te stellen uit de manschappen, die in de kazerne voorhanden waren en met hen hals over kop naar België te rijden.

In Gent werden ze ondergebracht in een groot hotel. Daar werden ze afgehaald door een Oberleutnant (Wilhelm Hollmann).

De Trupp Grabert-Janowski kreeg Belgische legeruniformen om over het Wehrmachtuniform aan te trekken, en werd in een Belgische legerautobus via Oostende naar Nieuwpoort gereden, waar ze op 27 mei rond 19 uur arriveerden. Ze werden meteen door Britse troepen onder vuur genomen. Ze legden hun Belgische legeruniformen af, en Grabert en Janowski kropen naar de IJzerbrug (Lange brug) toe om de springladingen onschadelijk te maken. Ze konden wel de kabels doorknippen, maar de ladingen zelf niet verwijderen. Zodra Grabert en Janowski de overkant bereikt hadden – niet zonder gevaar, want de Britten

schoten lichtkogels af – vuurden ze machinegeweer- schoten af en gooiden granaten naar het sluishuis, waaruit ze spoedig de Britse troepen + konden verdrijven. Tegelijk stormden de tien andere Brandenburgers de brug over en namen het sluishuis in bezit (kennelijk was die niet ondermijnd). De actie was geslaagd: de brug was onbeschadigd in Duitse handen en de sluizen konden niet meer geopend worden – zo althans stelt Janowski het voor. Hij kreeg daarvoor het Eiserne Kreuz, Grabert niet, want het OKW oordeelde dat de operatie niet volledig naar behoren was uitgevoerd omdat de kabels niet volledig van de ontstekers waren verwijderd.

Die 'operatie Martin' bestond uit een reeks van acties waarvan het optreden in Nieuwpoort slechts één was. Het Lahousen-dagboek vermeldt immers acties aan de sluizen van Diksmuide ** (sic), Oostende en Zeebrugge. Bij één van die andere acties waren zes Vlamingen betrokken, die op één uitzondering na, deel uitmaakten van de 'Herculesgroep'. Zij waren allen afkomstig uit Antwerpen.

[Jules Van Beeck, Leo Van Cayzeele, Pieter Schalkes, Jozef Verstraeten, Pieter Janssens en Edmond de Batist]

Dat ze bij een actie in de regio Nieuwpoort-Diksmuide hebben deelgenomen, weten we uit een omvangrijk dossier van de Abwehrleitstelle Paris. Blijkbaar hadden enkelen hun mond voorbij gepraat! Janssens deed dat tegenover zijn eigen vrouw en in aanwezigheid van de vrouw van een andere Abwehragent Vanniesbecq. Diens vrouw sprak dan weer met de vrouw van de Batist en die vertelde het nieuwsje door aan de vrouw van Schalkens.

Volgens Van Cayzeele maakte Verstraeten tijdens drinkgelagen toespelingen op de operatie en liet het geld rollen, eraan toevoegend 'dat Nieuwpoort veel geld had opgebracht'.

Van Cayzeele had in Antwerpen aan de tolk op de Feldkommandatur (Louis Debra) in de zomer van 1940 in het VNV-lokaal Malpertuus ... gezegd dat hij eerder een zending had uitgevoerd aan de Belgische kust om onderwaterzetting van de IJzervlakte te beletten (sic).

Iemand als Edmond de Batist was eigenlijk (Belgische) soldaat die op 25 mei 1940 werd krijgsgevangen gemaakt in Machelen-aan-de-Leie. Maar Sonderführer Johannes Carl gaf later toe dat hij wat Vlaamse krijgsgevangenen had vrij gekregen (met goede redenen).

Voor de actie in Nieuwpoort kreeg de Batist het Eiserne Kreuz 1e klasse en ene Victor Hoven (NL) kreeg voor zijn actie in Diksmuide (sic) het Eiserne

Kreuz 2e klasse !!

+ Slachtoffers te Nieuwpoort op die dag : 2 burgers en 22 militairen w.o. 10 Belgische in het Bommen-vrij door een voltreffer en 12 Britten verspreid over de stad.

red. G.D.

*lic. Etienne Verhoeyen °1945, Een Duits netwerk bij de voorbereiding van de Militärverwaltung in België 1939-1940, in: Wetenschappelijke Tijdingen, 2010.

*Spionnen aan de achterdeur, de Duitse Abwehr in België (2011).

*Duitse Abwehr in België en Nederland tussen 1936 en 1945 (2016).

** Het is ons onduidelijk wát bedoeld werd met sluizen (sic) in Diksmuide .

Siegfried Grabert 1916-1942

© Wikipedia

Intussen ook te Nieuwpoort

Op diezelfde maandagavond van 27 mei had Admiraal Keyes sr. afscheid genomen van koning Leopold III omstreeks 20u in het GHK te Wijnendale. De koning begaf zich naar het provinciehuis in Brugge en Admiraal Keyes liet zich naar De Panne brengen.

Hij had namens Churchill geprobeerd de koning uit te nodigen naar Engeland.

Diens weigering kon hij overbrengen per telefoon naar Churchill bij Lord Gort in De Panne, waarbij hij verzocht dat er in de nacht een MTB [Motor Topedo Boat] zou gestuurd worden tot vóór Nieuwpoort !

Wanneer de admiraal Nieuwpoort bereikte en plaats had genomen in een kleine vissersboot, ontdekte hij nergens een spoor van een destroyer. Hij nam plaats vooraan in de sloep, en seinde met Morsetekens, in de richting van de open zee, de letters "K.E.Y.E.S.3" en dit gedurende lange minuten.

Tegen 2 uur in de nacht werd het bericht opgevangen door een snelboot. Op 28 mei, te 11 uur, bood Keyes zich aan in Downing Street bij Mr. Churchill R. Keyes jr., *Outrageous Fortune*, Londen, 1984, p. 339-342.

Rémy (G. Renault), *De 18de Dag*, 1979, p. 339.

Roger Keyes sr 1872-1945
© Wikipedia

Roland Beyen

em. dr. professor rom. Phil.

Hij stuurde ons zijn pas verschenen 'laatste' boek 2023 "*Pour en finir avec Ghelderode*" waarin de eerste 94 blz. gaan over een kroniek van zijn jeugd en de adolescenten-tijd in Nieuwpoort en verder gaan zijn "*mémoires*" over de persoonlijke, literaire en academische carrière, als dé specialist omtrent "*Michel de Ghelderode*" ps. A. Martens 1898-1962.

Roland werd geboren in 1935 in de Schipstraat nr. 2 in een vissersgezin afkomstig uit De Panne.

Vader August kwam met de P. 93 naar Nieuwpoort en werd matroos in 1929. Na zijn huwelijk had hij zijn eigen schip de N.20 de "*Maria Roland*".

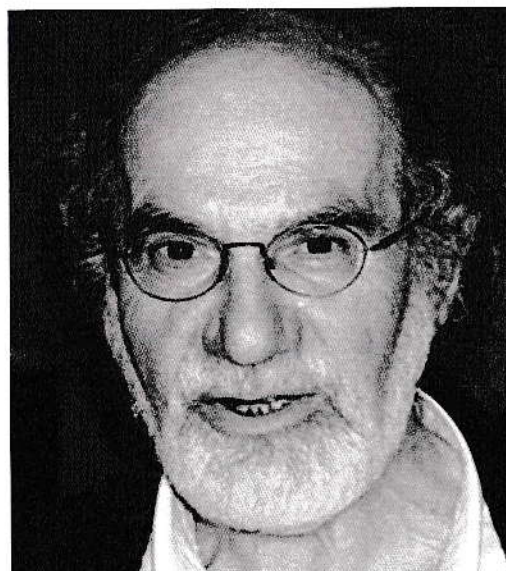
Na zuster Seraphine in de Arme Klaren, de meesters Cornette, Cusse en Reybrouck vervolgde Roland zijn opleiding in het Nieuwpoortse College en nadien in Oostende. Enkele priester-leraars introduceerden hem in klassieke muziek, Franse literatuur.

Hij trad in het Brugse seminarie en werd na het eerste jaar naar de KUL gestuurd, om er filosofie te gaan studeren. In Brugge begon hij aan zijn roeping voor het priesterschap te twijfelen en raadde de president van het seminarie hem aan eerder de Romaanse talen te volgen. Hij verliet het seminarie en plaatste zich onder de leiding van professor Joseph Hanse. Hij begon zich voornamelijk te interesseren voor de Franstalige schrijvers van Vlaamse origine. Zijn licentiaatsthesis wijdde hij aan het imago van Vlaanderen in de Belgische Franstalige literatuur.

Voor zijn doctoraatsverhandeling koos hij als onderwerp de werken van de in 1962 overleden Michel de Ghelderode. Zijn leermeester Hanse introduceerde hem bij de weduwe van de schrijver die hem de archieven van Ghelderode gastvrij ter beschikking stelde. Zijn thesis kreeg als titel *Tradi-*

tion et innovation dans le théâtre de Michel de Ghelderode.

Het werd een kritische biografie van Ghelderode en analyse van zijn werk.

Op 31 mei 1968 verdedigde hij zijn thesis en werd hem met de grootste onderscheiding het doctoraat toegekend. Daarop werd hij tot docent benoemd aan de Katholieke Universiteit Leuven. In 1970 werd zijn thesis *Michel de Ghelderode ou la hantise du masque* (Essai de biographie critique) bekroond door de Académie royale de langue et de littérature françaises de Belgique.

Zijn carrière culmineerde bij zijn aanstelling als lid van de Académie royal de langue et de littérature françaises als éérste Vlaming.

Net zoals zijn idool, de Ghelderode, heeft Roland Beyen altijd zijn Vlaamse afkomst beklemtoond. Bij zijn éloge in de Académie durfde hij stellen dat

"La langue néerlandaise, si on la connaît vraiment bien, est aussi 'belle' que le français, aussi apte à exprimer toutes les nuances de l'esprit et du cœur ..."

ISBN 978-2-414-59428-3
client@edilivre.com

Colofon

Redactieadres:

Vrienden van het Patrimonium
p/a P. Deswartelaan 69-102
8620 Nieuwpoort

Verantwoordelijke uitgever G. Demerre
Canadalaan 61 - 8620 Nieuwpoort

